

Children and Philosophy

Alkis Gounaris και Vasso Baka

National and kapodistrian University of Athens

Abstract: Can a child understand complex philosophical concepts? Why is it important for children to come into contact with rationality? How can they take their first steps into the magical world of ideas? Aristotle used to say that philosophy starts with questioning. Questions such as "why?", "who am I?", "what's to blame?", "why is this bad?" are very common and depending on the age of the children, they require serious answers. Philosophy, besides satisfying children's inherent tendency to "explore", greatly improves their mental skills and creativity. Furthermore, children often have to deal with issues of diversity and conflict in their relationships, making it imperative that they develop rational and exploratory thinking. However, the actual encounter of children with philosophy is not easy. It requires deep knowledge and methodical application. The right philosophy book, especially designed for children, is a good start not only for the child, but also for parents who are asked to answer this storm of questions. On this basis, we have selected eight (plus one) representative titles of books for young philosophers.

Keywords: Philosophy for Children, Philosophy for beginners

Gounaris, A., Baka, V. (2020). Children and Philosophy. Original digital publication bookpress.gr. Retrieved 16/03/2020 από <https://alkisgounaris.gr/en/archives/children-and-philosophy/>

Read Full Text in Greek

Βιβλία που μεγαλώνουν σοφά παιδιά

Άλκης Γούναρης και Βάσω Μπάκα

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Φιλοσοφίας

Abstract: Μπορεί ένα παιδί να καταλάβει σύνθετες φιλοσοφικές έννοιες; Γιατί είναι σημαντική η επαφή των παιδιών με τη λογική; Πώς θα κάνουν τα πρώτα τους βήματα στον μαγικό κόσμο των ιδεών; Ο Αριστοτέλης έλεγε ότι η φιλοσοφία ξεκινά με την απορία. Ερωτήματα όπως «γιατί;», «ποιος είμαι;», «τι φταίει;», «γιατί αυτό είναι κακό;» είναι πολύ συχνά και ανάλογα με την ηλικία των παιδιών, απαιτούν σοβαρές απαντήσεις. Η φιλοσοφία, εκτός του ότι ικανοποιεί την εγγενή τάση των παιδιών για «εξερεύνηση», βελτιώνει σημαντικά τις νοητικές δεξιότητες και τη δημιουργικότητα. Επιπλέον, τα παιδιά καλούνται να αντιμετωπίσουν και να διαχειριστούν ζητήματα διαφορετικότητας και συγκρούσεων στις σχέσεις που αποκτούν, κάνοντας επιτακτική την ανάγκη συγκρότησης λογικής και διερευνητικής σκέψης. Παρ' όλα αυτά, η πραγματική συνάντηση των παιδιών με τη φιλοσοφία δεν είναι εύκολη. Προϋποθέτει βαθιά γνώση και μεθοδική εφαρμογή. Το κατάλληλο βιβλίο φιλοσοφίας, ειδικά σχεδιασμένο για παιδιά, συνιστά μια καλή αρχή όχι μόνο για το παιδί, αλλά και για τους γονείς, που καλούνται να αντιμετωπίσουν τον καταίγισμο αποριών και ερωτημάτων. Σε αυτή τη βάση, επιλέξαμε οκτώ (συν έναν) αντιπροσωπευτικούς τίτλους βιβλίων για μικρούς φιλόσοφους.

Keywords: Philosophy for Children, Philosophy for beginners

Γούναρης, Α., Μπάκα, Β. (2020). Βιβλία που μεγαλώνουν σοφά παιδιά. Πρώτη δημοσίευση bookpress.gr. Ανακτήθηκε 16/03/2020 από <https://alkisgounaris.gr/gr/archives/children-and-philosophy/>

Μπορεί ένα παιδί να καταλάβει σύνθετες φιλοσοφικές έννοιες; Γιατί είναι σημαντική σήμερα περισσότερο από ποτέ η επαφή των παιδιών με τη λογική και τις αξίες; Πώς θα κάνει τα πρώτα του βήματα στον μαγικό κόσμο των ιδεών;

Ο Αριστοτέλης, έλεγε ότι η φιλοσοφία ξεκινά με την απορία. Έτσι ακριβώς ξεκινάει και η γνωριμία του κόσμου για τα παιδιά. Ερωτήματα όπως «γιατί;», «ποιος είμαι;», «τι φταίει;», «γιατί είναι κακό;», «γιατί να μην λέμε ψέματα;», «γιατί δεν είμαι σαν εσένα;», «πώς γνωρίζουμε ό,τι γνωρίζουμε;», «τι είναι ο χρόνος;» είναι πολύ συχνά και ανάλογα με την ηλικία των παιδιών απαιτούν σοβαρές απαντήσεις. Όπως σωστά διατυπώνει ο Galimberti (βλ. παρακάτω "100 σπουδαίοι φιλόσοφοι") κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, με την κατάλληλη καθοδήγηση και ενθάρρυνση, όλα τα παιδιά είναι «από τη φύση τους» φιλόσοφοι που προσπαθούν να ανακαλύψουν τον κόσμο και το βαθύτερο νόημά του.

Πέραν τούτου όμως, τα παιδιά βρίσκονται καθημερινά -πιο συχνά απ' ό,τι ίσως μπορούμε να φανταστούμε- μπροστά σε διλημματικές καταστάσεις, αμφιλεγόμενα ζητήματα ταυτότητας, διαφορετικότητας, βίας, συγκρούσεων, σχέσεων, που καλούνται να τα αντιμετωπίσουν και να τα διαχειριστούν. Παράλληλα, η έκθεσή τους στη γρήγορη και συνοπτική πληροφορία της ψηφιακής εποχής, στο εφήμερο και επιφανειακό και συχνά στην κατήχηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, στα fake news και σ' ένα σύνολο διαρκώς αναδυόμενων κινδύνων στο ψηφιακό περιβάλλον αλλά και στον πραγματικό κόσμο, κάνει επιτακτική την ανάγκη συγκρότησης λογικής και διερευνητικής σκέψης.

Η επαφή με τη φιλοσοφία, εκτός του ότι ικανοποιεί την εγγενή τάση των παιδιών για «εξερεύνηση», βελτιώνει σημαντικά τις νοητικές δεξιότητες, τη δημιουργική σκέψη αλλά και τις επιδόσεις τους στις σχολικές απαιτήσεις. Είναι πολλά τα ερευνητικά ευρήματα που δείχνουν πως μαθητές που ήρθαν σε επαφή με τη φιλοσοφική σκέψη, σημείωσαν σημαντική πρόοδο στην έκφραση των ιδεών και στην επίλυση προβλημάτων, ενώ παράλληλα βελτιώθηκε η αυτοπεποίθηση και ο αυτοέλεγχός τους.

Παρ' όλα αυτά, η πραγματική συνάντηση των παιδιών με τη φιλοσοφία δεν είναι εύκολη υπόθεση. Προϋποθέτει βαθιά γνώση και μεθοδική εφαρμογή. Σε κάθε περίπτωση όμως, το κατάλληλο βιβλίο φιλοσοφίας, ειδικά σχεδιασμένο για παιδιά, συνιστά μια καλή αρχή όχι μόνο για το παιδί, αλλά και για τους γονείς που καλούνται -πολλές φορές με αμηχανία- να αντιμετωπίσουν τον καταιγισμό αποριών και ερωτημάτων.

Σε αυτή τη βάση επιλέξαμε οκτώ (συν ένα) αντιπροσωπευτικούς τίτλους βιβλίων για μικρούς φιλόσοφους, οι περισσότεροι εκ των οποίων αποτελούν μέρος αντίστοιχων εκδοτικών σειρών και ικανοποιούν, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, τον σκοπό για τον οποίο γράφτηκαν.

Το βιβλίο των μεγάλων φιλοσοφικών αντιθέσεων

Oscar Brenifier

Εικονογράφηση: Jacques Despres

Μετάφραση: Φίλιππος Μανδηλαράς

Πατάκης, 2014

Σελ. 82, Τιμή: €14,60

Κατάλληλο για ηλικίες: 8+ ετών

Βαθμολογία: 5/5

Ο Brenifier ξέρει τον τρόπο να μιλάει για φιλοσοφία και όχι μόνο στα μικρά παιδιά. Τα παιδιά είναι ίσως το άλλοθι για να προσεγγίσει τους ίδιους τους γονείς και τους δασκάλους, που συχνά δεν ξέρουν πώς να αντιμετωπίσουν τα «σωκρατικά» ερωτήματα των παιδιών και πώς να εξηγήσουν απλές, καθημερινές αλλά εν τέλει δύσκολες έννοιες.

Στο συγκεκριμένο βιβλίο μάς φέρνει μπροστά σε 12 ζεύγη αντιθέσεων βασικών εννοιών, που είναι τόσο θεμελιακά σημαντικές ώστε ξεχνάμε να ασχοληθούμε μαζί τους, τις προσπερνάμε, θεωρώντας τη γνώση τους αυτονόητη. Τι είναι όμως πραγματικά το «είναι», τι είναι το «εγώ», ο «χρόνος», το «αίτιο», η «ελευθερία», και ποια είναι τα αντίθετά τους; Μέσα από μια εικονογραφημένη αντιπαράθεση γίνεται γρήγορα κατανοητό, ότι τα εννοιολογικά ζεύγη συνδέονται μεταξύ τους με τρόπο που το ένα καθορίζει και συμπληρώνει νοηματικά το άλλο. Για να αντιληφθούμε το άπειρο πρέπει να κατανοήσουμε την έννοια του πεπερασμένου, δηλαδή του χώρου ή του σχήματος που έχει όρια, αρχή και τέλος. Για να κατανοήσουμε την έννοια της ελευθερίας είναι σημαντικό να γνωρίζουμε τι σημαίνει αναγκαιότητα και πώς αυτή επιβάλλεται από τη φύση και τους κανόνες της. Για να καταλάβουμε πώς η λογική επηρεάζει τις πράξεις μας θα πρέπει να έχουμε νιώσει το πάθος που μας παρασύρει χωρίς να μπορούμε να το ελέγξουμε. Με έξυπνο, εύστοχο, απλό αλλά όχι απλοϊκό τρόπο, ο συγγραφέας θέτει ερωτήματα και οδηγεί σε απαντήσεις καταφέροντας εν τέλει να κάνει τους αναγνώστες (μικρούς και μεγάλους) να σκέφτονται.

Το τετράγωνο σχήμα της έκδοσης αν και δεν παραπέμπει απαραίτητα στην τετράγωνη λογική, συμβάλλει σε ένα άρτιο εικαστικό αποτέλεσμα προσθέτοντας στυλ στην ούτως ή άλλως μοντέρνα αισθητική του. Τα διεθνή βραβεία που έχει αποσπάσει αποτελούν μόνο ένα μικρό τεκμήριο της αναγνωρισμένης αξίας του.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι την επιμέλεια της ελληνικής έκδοσης έχει κάνει ο Χάρης Βλαβιανός, μεταξύ των άλλων, καθηγητής Ιστορίας των Ιδεών. Από τις εκδόσεις Πατάκη κυκλοφορούν ακόμα τα βιβλία για παιδιά του Oscar Brenifier, *Η αγάπη, ο έρωτας και η φιλία*, *Το νόημα της ζωής* και *Το βιβλίο των μεγάλων ψυχολογικών αντιθέσεων*.

Ο μικρός φιλόσοφος. Είναι άδικο!

Michel Piquemal

Εικονογράφηση: Thomas Baas

Μετάφραση: Αριστέα Κομνηνέλλη

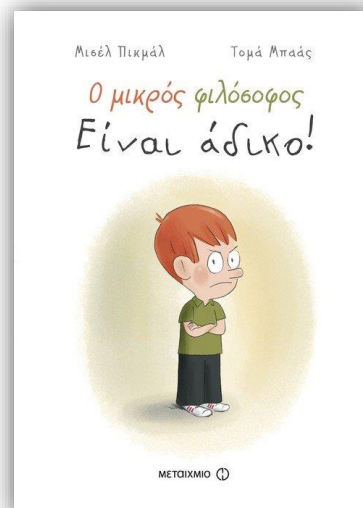
Σειρά: Ο μικρός φιλόσοφος

Μεταίχμιο, 2013

Σελ. 34, Τιμή: €7,70

Κατάλληλο για ηλικίες: 4+ ετών

Βαθμολογία: 4/5

Ο Πίκολο είναι ένα παιδί σαν όλα τα παιδιά, γεμάτο απορίες και θαυμασμό γι' αυτόν τον υπέροχο, μαγικό, σκληρό και συχνά επικίνδυνο κόσμο μέσα στον οποίο έχει βρεθεί και τον οποίο καλείται να ανακαλύψει. Ο *μικρός φιλόσοφος* (Piccolophilos όπως είναι στο πρωτότυπο) αποτελεί μια προσεγμένη σειρά οκτώ βιβλίων του Michel Piquemal, ο οποίος με αγάπη και παιδαγωγική φροντίδα προσπαθεί να καθοδηγήσει τον Πίκολο για να γνωρίσει με ασφάλεια τα μικρά μυστικά της ζωής, χωρίς ωστόσο να αποφεύγει την παγίδα του διδακτισμού – ορισμένες φορές μάλιστα προσεγγίζοντας τα όρια της κατήχησης. Με κυρίαρχη την παιδαγωγική λοιπόν και όχι την φιλοσοφική σκοπιά, εδώ, το παιδί προσεγγίζει ζητήματα όπως η γλώσσα, η πραγματικότητα, η φαντασία, η ιδιοκτησία, η φιλία, η ευθύνη, το ψέμα, η ενηλικίωση, ο καταναλωτισμός, ο ρόλος των μέσων επικοινωνίας κ.α.

Μετά από κάθε μίνιμαλ και αισθητικά άψογη εικονογραφημένη περιπέτεια του Πίκολο, ο συγγραφέας εισάγει τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς στο φιλοσοφικό εργαστήριο για να αναλύσει έννοιες, παιδαγωγικούς σκοπούς και μεθόδους, που θα βοηθήσουν το παιδί να καταλάβει ευκολότερα τα φιλοσοφικά ζητήματα που θίγει η κάθε ιστορία. Στη συνέχεια προτείνει παιχνίδια και ερωτήσεις που οδηγούν σε βαθύτερη κατανόηση και ενθάρρυνση της συζήτησης για το συγκεκριμένο θέμα. Κάθε βιβλίο κλείνει με bonus διδακτικό εργαστήριο το οποίο όμως περισσότερο επιχειρηματολογεί για το «σωστό», παρά δημιουργεί στο παιδί το κίνητρο να σκεφτεί και να αναπτύξει φιλοσοφική κρίση.

Ένα από τα καλύτερα βιβλία της σειράς, *Ο μικρός φιλόσοφος. Είναι άδικο!* πραγματεύεται την έννοια του δικαίου, των κανόνων και των δικαιωμάτων. Παράλληλα θίγει και αντιμετωπίζει ένα από τα πιο συνηθισμένα παιδαγωγικά προβλήματα, αυτό του καθορισμού των ορίων στα εκρηκτικά συναισθήματα και τις απεριόριστες επιθυμίες των παιδιών, χαράσσοντας ένα πλαίσιο αποδεκτής συμπεριφοράς χωρίς εν τέλει αυτό να θεωρείται άδικο.

Από την ίδια σειρά ξεχωρίσαμε επίσης τους τίτλους: *Ο μικρός φιλόσοφος. Μίλα μου γατούλα* και *Ο μικρός φιλόσοφος. Στ' αλήθεια ή στα ψέματα;*

100 σπουδαίοι φιλόσοφοι μιλούν στα παιδιά

Umberto Galimberti, Irene Merlini, Maria Luisa Petruccelli

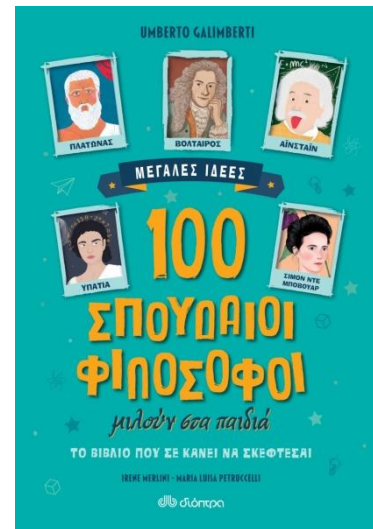
Εικονογράφηση: Isabella Bersellini, Nanà Dalla Porta, Anna Grimal López, Gaia Inserviente, Chiara Luzi, Giorgia Marras, Anna Masini, Marta Pantaleo, Giulia Tomai, Lucilla Tubaro

Μετάφραση: Δήμητρα Δότση, Βιολέττα Ζεύκη-Βοργιά
Διόπτρα, 2019

Σελ. 226, Τιμή: €13,30

Κατάλληλο για ηλικίες: 9 -12 ετών

Βαθμολογία: 4/5

Ο συγγραφέας Umberto Galimberti είναι Ιταλός φιλόσοφος, κοινωνιολόγος, ψυχαναλυτής και ακαδημαϊκός, γνωστός περισσότερο για τα έργα του σχετικά με τη σύνδεση της φαινομενολογίας με την ψυχιατρική και την ψυχολογία. Εδώ ανοίγει έναν διάλογο μεταξύ των φιλοσόφων που διαμόρφωσαν τη δυτική σκέψη και των σημερινών παιδιών, με στόχο να κεντρίσει το ενδιαφέρον των νεαρών αναγνωστών και να τους κάνει να σκέφτονται. «Τα παιδιά είναι φιλόσοφοι από τη φύση τους», υποστηρίζει, όχι επειδή γνωρίζουν φιλοσοφία, αλλά επειδή προκειμένου να επιβιώσουν σε έναν ανοίκειο κόσμο προσπαθούν να τον ανακαλύψουν, να τον γνωρίσουν, χωρίς φόβο, με γνήσια περιέργεια και ενδιαφέρον και κυρίως διατυπώνοντας ερωτήματα.

Ο Galimberti, σε μια εκτενή εισαγωγή που απευθύνεται σε γονείς και παιδαγωγούς, κάνει μια προσπάθεια περιγραφής του ψυχολογικού, συναισθηματικού και διανοητικού κόσμου των παιδιών (με κάπως ξεπερασμένες είναι η αλήθεια αναφορές), και αναλύει τους λόγους για τους οποίους η φιλοσοφία ως κριτική άσκηση και ως διάλογος, συμβάλλει στον τρόπο με τον οποίο γνωρίζουμε την πραγματικότητα, ερχόμαστε αντιμέτωποι με τις παραδεδομένες αρχές αλλά «δοκιμάζουμε» και τις δικές μας ιδέες, εξελίσσοντας διαρκώς τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε, νοηματοδοτούμε και κρίνουμε εν τέλει τα γεγονότα και τις καταστάσεις.

Πρόκειται για ένα βιβλίο αναφοράς που θα έπρεπε να επιστέφει κανείς σε αυτό κάθε φορά που αναζητά ή συζητά για κάποιον φιλόσοφο. Συμπυκνώνοντας σε μια σελίδα την κύρια συνεισφορά κάθε στοχαστή στην ιστορία της φιλοσοφίας, ο Galimberti δίνει κυρίως το ερέθισμα να γνωρίσει κανείς την ποικιλομορφία και τον πλούτο των ιδεών, καθώς και το πώς αυτές εξελίχθηκαν από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ξεκινώντας από τους προσωκρατικούς αλλά και τους αρχαίους σοφούς της Ανατολής, παρουσιάζει με χρονολογική σειρά τις ιδέες της αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής περιόδου, της περιόδου του μεσαίωνα και του Διαφωτισμού για να φτάσει στη νεότερη και σύγχρονη φιλοσοφία μέχρι τις μέρες μας. Το βιβλίο μπορεί να αποτελέσει αφορμή για «σπουδή» της φιλοσοφίας παιδιών και γονέων μαζί, καθώς σε κάθε σελίδα διατυπώνει ένα σχετικό με τον φιλόσοφο και τις ιδέες του ερώτημα, το οποίο μπορεί να αποτελέσει πεδίο περαιτέρω συζήτησης.

Σωκράτης

Μαρία Ρουσάκη

Εικονογράφηση: Στάθης Πετρόπουλος

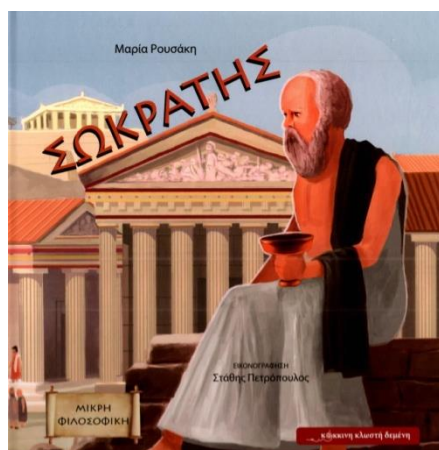
Σειρά: Μικρή Φιλοσοφική

Κόκκινη κλωστή δεμένη, 2018

Σελ. 36, Τιμή: €10,90

Κατάλληλο για ηλικίες: 6+ ετών

Βαθμολογία: 2/5

Είναι αλήθεια ότι ένα βιβλίο για τον πρώτο ηθικό φιλόσοφο, τον άνθρωπο που άλλαξε την ιστορία των ιδεών του δυτικού πολιτισμού, γραμμένο από μια διακεκριμένη ελληνίδα συγγραφέα παιδικών βιβλίων, δημιουργεί ορισμένες προσδοκίες. Η Μαρία Ρουσάκη με ένα πλούσιο βιογραφικό, περισσότερους από σαράντα τίτλους για παιδιά, διεθνή βραβεία και μεταφράσεις σε πολλές γλώσσες, παρουσιάζει εδώ έναν απογοητευτικά απλουστευτικό Σωκράτη, με μια αναχρονιστική αισθητική προσέγγιση εικόνας και κειμένου. Σαν να είναι βγαλμένο από μια παλιότερη εκδοτικά εποχή (ίσως της δεκαετίας του '60) αλλά χωρίς το αντίστοιχο φιλολογικό, λογοτεχνικό και εικαστικό βάρος, το βιβλίο παραπέμπει σε μια παρωχημένη αντίληψη περί αρχαιότητας.

Η συγγραφέας σκαρώνει πρόχειρα και βεβιασμένα στιχάκια, με άστοχες συχνά ρίμες και προβληματικά ελληνικά. Ο Στάθης Πετρόπουλος, έμπειρος και εξαιρετος εικονογράφος, παραδίδει εδώ ένα διεκπεραιωτικό και αρχαιοπρεπές εικαστικό περιβάλλον, το οποίο κάνει το συνολικό εγχείρημα ακόμα φτωχότερο.

Παρ' όλα αυτά, είναι πολύ πιθανό τα παιδιά προσχολικής ηλικίας 4-6 ετών (παρότι οι εκδότες το θεωρούν κατάλληλο από 6 ετών και πάνω) να γοητευτούν από τα έντονα χρώματα και τη φιγούρα του Έλληνα φιλοσόφου, ενώ κάποιοι γονείς να βρουν την όλη προσέγγιση χαριτωμένη, ειδικά αν θεωρούν ότι αυτός είναι ο κατάλληλος τρόπος να προσεγγίζονται τα ζητήματα που αφορούν την ελληνική κληρονομιά. Τέλος, υπάρχει πάντα η πιθανότητα το βιβλίο να απευθύνεται σε ένα διεθνές αναγνωστικό κοινό, που γοητεύεται από το αρχαιοελληνικό κιτς και με κατάλληλη μετάφραση να επιτύχει τους στόχους του.

Γιατί οι πλούσιοι γίνονται όλο και πλουσιότεροι και οι φτωχοί όλο και φτωχότεροι;

Charlot Monique Pinçon, Michel Pinçon

Εικονογράφηση: Etienne Lecroart

Μετάφραση: Μαρία Χρήστου

Χαραμάδα, 2016

Σελ. 64, Τιμή: €10,00

Κατάλληλο για ηλικίες: 9+ ετών

Βαθμολογία: 2,5/5

Το βιβλίο αφορά ένα πραγματικό σύγχρονο πρόβλημα, αυτό της διαρκώς αυξανόμενης παγκόσμιας οικονομικής ανισότητας, εστιάζοντας τα παραδείγματά του κυρίως στη γαλλική κοινωνία. Οι συγγραφείς του, Charlot και Michel Pinçon, κοινωνιολόγοι και ερευνητές του Εθνικού Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών της Γαλλίας (CNRS), επιχειρούν να αφυπνίσουν τους αναγνώστες τους (παιδιά από 9-99 ετών, όπως λένε στον ιστότοπο της γαλλικής έκδοσης), υιοθετώντας μια νεο-μαρξιστική οπτική που διακηρύσσει τη διαρκή πάλη των κοινωνικών τάξεων, εντάσσοντας όλους τους πολίτες σε ένα πεδίο μάχης ενός ακήρυχτου ταξικού πολέμου. Η συγκέντρωση πλούτου στα χέρια ελάχιστων ανθρώπων, δημιουργεί μια σειρά κοινωνικών αδικιών και στρεβλώσεων (οι συγγραφείς επικαλούνται στοιχεία του 2014 όπου οι 85 πλουσιότεροι άνθρωποι κατείχαν περιουσία μεγαλύτερη από τη συνολική περιουσία του 50% του πληθυσμού του πλανήτη - ενώ τα στοιχεία του 2018 δείχνουν ακόμα μεγαλύτερη ανισότητα, αφού η συνολική περιουσία του μισού πληθυσμού της γης αντιστοιχεί στον πλούτο που κατέχουν οι 26 μεγαλύτεροι δισεκατομμυριούχοι). Συχνά με χιούμορ αλλά τις περισσότερες φορές με στρατευμένα σατιρικά σκίτσα και σχόλια, το βιβλίο επιχειρεί να κεντρίσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη και να τον κάνει να σκεφτεί κριτικά. Με προσδιοριστικό υπότιτλο «το πρώτο μου εγχειρίδιο κριτικής σκέψης», το βιβλίο στοχεύει να καθοδηγήσει τον νεαρό αναγνώστη στα μονοπάτια της κριτικής θεωρίας, ολισθαίνοντας ωστόσο συνεχώς σε δογματικό και απόλυτο λόγο και τονίζοντας (ενδεχομένως όχι τυχαία) μια σειρά από συναισθηματικού τύπου επιχειρήματα και λογικά εσφαλμένες παραδοχές και συμπεράσματα, που απέχουν πολύ από μια καθαρή φιλοσοφική προσέγγιση. Είναι βιβλίο φιλοσοφίας για παιδιά; Είναι σίγουρα μια εισαγωγή στην αριστερή πολιτική οικονομία και συνεπώς κατά μια έννοια ανήκει στη σφαίρα της κοινωνικής και πολιτικής φιλοσοφίας. Είναι κατάλληλο για παιδιά; Ναι, είναι, μόνο αν δικαιολογήσουμε ως πολιτική σάτιρα ή ακραίο χιούμορ ορισμένα στοιχεία που θα μπορούσαν εύκολα να εκληφθούν ως ρητορική ταξικού μίσους. Τα παιδιά άλλωστε ζουν στον 21^ο αιώνα και έχουν την ικανότητα όπως πάντα να αμφισβητούν, μερικές φορές να ενθουσιάζονται αλλά κυρίως να βαριούνται. Η βαθμολογία μας 2,5/5 αφορά κυρίως το θέμα που πραγματεύονται οι συγγραφείς, αλλά και την ιδεολογικά συνεπή και χαρακτηριστικά επίμονη στάση τους, ανεξάρτητα αν κάποιος συμφωνεί ή διαφωνεί με αυτήν.

Φιλοσοφικά Παραμύθια

Γιώτα Βάσση

Εικονογράφηση: Steven George Coombes

Α.Α. Λιβάνη, 2016

Σελ. 72, Τιμή: €9,50

Κατάλληλο για ηλικίες: 6 έως 12

Βαθμολογία: 5/5

«Ο Ζερβοκουτάλας και η Δεξιοχέρα», «Η θεία Δημοκρατία και ο Λεβιάθαν», «Συνέντευξη από τον παππού». Τρεις φιλοσοφικές ιστορίες σχετικά με την ηθική, τον ατομικό και συλλογικό βίο, την ανεκτικότητα, τη διαφορετικότητα και τη δημοκρατία. Σε κάθε ιστορία πρωταγωνιστεί άλλοτε ο Φίλιππος και άλλοτε η Μυρσίνη, παιδιά του Δημοτικού, στο βάθος οι συμμαθητές τους, η συνοδός, η δασκάλα και μέλη της οικογένειας. Το σχολικό λεωφορείο, ως ένας κοινωνικός μικρόκοσμος, συνδέει το σπίτι με το σχολείο, ενσωματώνοντας έτσι μία μικρή κοινωνική ζωή με ερεθίσματα, συζητήσεις και προβληματισμούς.

Στη πρώτη ιστορία παρουσιάζεται μια ουτοπική πολιτεία στο πρότυπο των αυτόνομων κοινοτήτων. Στη δεύτερη έχουμε και μια έμμεση αναφορά στις τρεις κλασικές θεωρίες του κοινωνικού συμβολαίου -των Hobbes, Rousseau και Locke- μέσα από μια κοινωνικοπολιτική αλληγορία που προσεγγίζει τον φόβο ως πολιτικό εργαλείο χειραγώγησης. Στην τρίτη ιστορία, γίνεται αναφορά στον διάλογο μεταξύ των γενεών, την άρση των στερεοτύπων, τον πόλεμο και την αξία της ειρήνης. Δίνεται έμφαση στην απώλεια, στη σπουδαιότητα της σχέσης μας με την *τρίτη ηλικία* και στα οφέλη που μπορούμε να αποκομίσουμε από αυτή τη σχέση. Θέματα, δίχως αμφιβολία, σύγχρονα αλλά και διαχρονικά, δοσμένα όμως με τρόπο απλό και όχι απλοϊκό, που ευνοούν την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της φαντασίας των παιδιών. Άλλωστε στόχος της συγγραφέως, δεν είναι να εισάγει τα παιδιά σε σύνθετους φιλοσοφικούς όρους, αλλά αποσκοπεί ακριβώς στο να τα προετοιμάσει για την υποδοχή όρων που θα επεξεργαστούν αργότερα στη ζωή τους.

Η πρώτη ιστορία, με τίτλο «Ο Ζερβοκουτάλας και η Δεξιοχέρα» βραβεύτηκε με το Πρώτο Βραβείο σε Διεθνή Διαγωνισμό για το "Χαμόγελο του Παιδιού" (ΟΦΕΠΣ, υπό την αιγίδα του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας στη Στουτγάρδη, 2013).

Η εικονογράφηση διακριτική, αλλά ταυτόχρονα ζωντανή, ώστε να αναδεικνύεται η φιλοσοφία χωρίς όμως να χάνουν οι ιστορίες το παιγνιώδες ύφος που απαιτείται για τις εν λόγω ηλικίες.

Στο τέλος του βιβλίου, η Βάσση (διδάκτωρ φιλοσοφίας και καθηγήτρια στη μέση εκπαίδευση) πρωτοτυπεί, παρέχοντας ως βοήθημα ένα χρήσιμο γλωσσάρι όρων, σύντομο, με απλά παραδείγματα αντλημένα από τις τρεις ιστορίες, με σκοπό τη λύση ενδεχόμενων αποριών των παιδιών αλλά και την ανατροφοδότηση του διαλόγου.

Η γνώση! Τι είναι;

Oscar Brenifier

Εικονογράφηση: Pascal Lemaître

Μετάφραση: Έφη Πυρπάσου

Σειρά: Σκέψου μαζί μου

Καστανιώτης, 2007

Σελ. 34, Τιμή: €16,00

Κατάλληλο για ηλικίες: 7+ ετών

Βαθμολογία: 5/5

Ίσως το καλύτερο βιβλίο της σειράς *Σκέψου μαζί μου*, η οποία κυκλοφορεί στα ελληνικά βιβλιοπωλεία περισσότερα από δέκα χρόνια από τις εκδόσεις Καστανιώτη και περιλαμβάνει ήδη τίτλους που έχουν εξαντληθεί. Πρόκειται για το αποτέλεσμα μιας εξαιρετικής δουλειάς του Brenifier, ο οποίος κατάφερε να εισάγει πειραματικά τη φιλοσοφία σε δημοτικά σχολεία της Γαλλίας του 21^{ου} αιώνα, βάζοντας παιδιά, γονείς και εκπαιδευτικούς σε μια διαδικασία φιλοσοφικής σκέψης και συμφιλίωσης με ανοιχτά και συχνά δύσκολα ερωτήματα. Το γεγονός ότι τα παιδιά θέτουν συνεχώς ερωτήματα είναι δεδομένο, εκείνο όμως που δεν είναι δεδομένο είναι το ποιος πρέπει να δίνει τις απαντήσεις, με ποιο τρόπο και αν οι απαντήσεις αυτές είναι απόλυτες και προφανείς. Στα βιβλία της σειράς, τις απαντήσεις καλείται να δώσει το ίδιο το παιδί. Πλήθος ερωτήσεων συνδυάζονται με επιλογές απαντήσεων και δίνουν στα παιδιά, αλλά και στους γονείς, το έναυσμα για μια ατέρμονη διαδικασία σκέψης, όπου κάθε απάντηση γεννάει νέα ερωτήματα τα οποία ζητούν νέες απαντήσεις. Ο συγγραφέας καθησυχάζει τους γονείς ότι δεν είναι απαραίτητο να έχουν απαντήσεις για όλα. Ένα μεγάλο μέρος της μαγείας της φιλοσοφίας είναι ότι ορισμένα ερωτήματα, ίσως αυτά που είναι σημαντικότερα για τη ζωή, δεν έχουν απαντήσεις ή τουλάχιστον δεν έχουν δεδομένες και ικανοποιητικές απαντήσεις. Αυτό κάνει τις ίδιες τις ερωτήσεις να έχουν εν τέλει μεγαλύτερη αξία από τις ενδεχόμενες απαντήσεις τους.

Στο συγκεκριμένο βιβλίο ερωτήματα όπως: «Πώς ξέρεις ότι το σύμπαν υπάρχει;», «Είσαι υποχρεωμένος να πηγαίνεις σχολείο;», «Είναι σημαντικό να σκέφτεσαι;», «Οφείλεις να τα ξέρεις όλα;» κ.α. προσφέρουν σε παιδιά και γονείς μερικές επιλογές απαντήσεων, που η κάθε μια από αυτές, γεννάει με τη σειρά της αντιρρήσεις, αποκαλύπτοντας τελικά τη δυσκολία και την ομορφιά του ερωτήματος. Στο τέλος κάθε ενότητας παρουσιάζονται απλά και συνοπτικά επιχειρήματα, που ετοιμάζουν το παιδί να αναμετρηθεί με τον ωκεανό της γνώσης και των ιδεών και να συνεχίσει με μεγαλύτερο ενδιαφέρον και αυτοπεποίθηση το ταξίδι του στον κόσμο της σοφίας.

Εξίσου απολαυστικός και επιτυχημένος τίτλος της σειράς είναι *Τα συναισθήματα! Τι είναι;* Κυκλοφορούν επίσης, *Η ζωή! Τι είναι;*, *Η συμβίωση! Τι είναι;* και *Η ευτυχία! Τι είναι;*

Μικρά κορίτσια με μεγάλες ιδέες: Σιμόν Ντε Μποβουάρ

Maria Isabel Sánchez Vegara

Εικονογράφηση: Christine Roussey

Μετάφραση: Κλεοπάτρα Ελαιοτριβιάρη

Σειρά: Μικρά κορίτσια μεγάλες ιδέες

Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2019

Σελ. 40, Τιμή: €10,99

Κατάλληλο για ηλικίες: 4+ ετών

Βαθμολογία: 4,5/5

Μικρά αγόρια με μεγάλες ιδέες: Στίβεν Χόκινγκ

Maria Isabel Sánchez Vegara

Εικονογράφηση: Matt Hunt

Μετάφραση: Κλεοπάτρα Ελαιοτριβιάρη

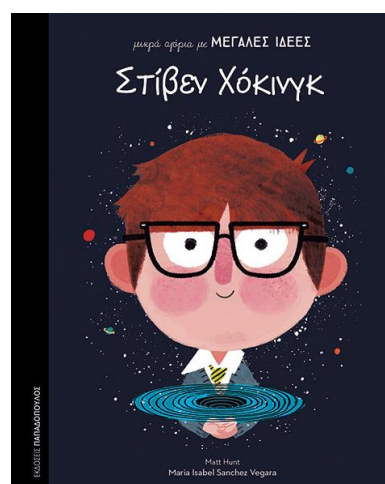
Σειρά: Μικρά αγόρια μεγάλες ιδέες

Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2019

Σελ. 40, Τιμή: €10,99

Κατάλληλο για ηλικίες: 4+ ετών

Βαθμολογία: 4,5/5

Οι σειρές «Μικρά κορίτσια μεγάλες ιδέες» και «Μικρά αγόρια μεγάλες ιδέες» δεν είναι αμιγώς φιλοσοφικού περιεχομένου, αλλά ως μίνι βιογραφίες ανθρώπων που άλλαξαν τη ζωή και τη σκέψη μας, αποτελούν σημαντικό κομμάτι μιας ευρύτερης ιστορίας των ιδεών για παιδιά. Εδώ επιλέξαμε ενδεικτικά τη Σιμόν Ντε Μποβουάρ και τον Στίβεν Χόκινγκ, αλλά και τα υπόλοιπα βιβλία της σειράς είναι το ίδιο απολαυστικά.

Με εμπειρία στη διαφήμιση και ξεκινώντας με ένα δικό της e-shop, η ισπανίδα συγγραφέας Sánchez Vegara, κατάφερε να φτιάξει δυο επιτυχημένες σειρές βιβλίων για αγόρια και κορίτσια, που πραγματικά αποτελούν πηγή έμπνευσης, παρουσιάζοντας υποδειγματικούς χαρακτήρες και δίνοντας κίνητρο στους μικρούς αναγνώστες να ταυτιστούν και να δημιουργήσουν θετικά πρότυπα. Η old school, εξαιρετικής αισθητικής εικονογράφηση,

δημιουργεί ένα ζεστό και οικείο στα παιδιά περιβάλλον, μέσα στο οποίο ο εκάστοτε ήρωας μεγαλώνει κυνηγώντας το όνειρο και τα ιδανικά του.

Βλέπουμε για παράδειγμα τη μικρή Σιμόν και την αγάπη της για τα βιβλία, στην πορεία της ενηλικίωσής της, να έρχεται αντιμέτωπη με ζητήματα ανισότητας των φύλων και ερωτήματα όπως η ύπαρξη του θεού. Τελικά σπουδάζει φιλοσοφία, ζει μια αντισυμβατική σχέση με τον Σαρτρ, γνωρίζει ανθρώπους που θέλουν να αλλάξουν τον κόσμο, αναμετράται με τα στερεότυπα, υπερασπίζεται τα δικαιώματα των γυναικών και γίνεται μια εμβληματική για την εποχή της προσωπικότητα, εμπνέοντας φεμινιστικά και κοινωνικά κινήματα.

Από την άλλη πλευρά, ο μικρός, ευφυής Στίβεν, παθιασμένος με τα μυστικά του σύμπαντος ονειρεύεται να ταξιδέψει στ' αστέρια. Αν και δεν είναι ο πιο επιμελής μαθητής στο σχολείο, καταφέρνει να ξεχωρίσει στην τάξη και να διακριθεί στις σπουδές του. Παρότι μια σπάνια ασθένεια τον κάνει να χάνει σταδιακά τον έλεγχο του σώματός του, αυτό δεν τον εμποδίζει να κυνηγήσει τα όνειρά του και να προχωρήσει με θάρρος στη ζωή του για να γίνει ένας από τους σπουδαιότερους επιστήμονες του 20^{ου} αιώνα και να εμπνεύσει χιλιάδες νέους ερευνητές, κάνοντας όλους μας να δούμε με διαφορετικό τρόπο τη ζωή, τον νου και το σύμπαν.

Το ίδιο εκδοτικό εγχείρημα περιλαμβάνει ακόμα βιβλία για τους: Ντέιβιντ Μπόουι, Όντρεϊ Χέμπφορν, Μαρί Κιουρί, Αγκάθα Κρίστι κ.α.